

KFA FUARCILIK
Küresel Fuar Acentesi
Global Fair Agency

YENİ NORMALE GÖRE İRAN ÜLKE RAPORU

AĞUSTOS 2020

İÇİNDEKİLER

GRAFİK LİSTESİ.....	3
TABLO LİSTESİ.....	3
KISALTMALAR.....	3
1. YENİ NORMAL SONRASI İRAN	4
1.1. İRAN’DA GENEL DURUM	4
1.2. PANDEMİNİN İRAN’A OLUMSUZ ETKİLERİ	5
1.3. PANDEMİ SÜRECİNDE İRAN GENELİNDE ALINAN TEDBİRLER	8
2. İRAN PAZARINDA GÜNCEL DURUM	10
2.1. İRAN’IN DIŞ TİCARET VERİLERİ	10
2.2. İRAN’IN DIŞ TİCARETİNDE PAZAR PAYINA SAHİP ÜLKELER	11
3. İRAN’IN TÜRKİYE İLE DIŞ TİCARET VERİLERİ	12
4. BURSA İLİNİN İRAN İLE DIŞ TİCARETİ.....	15
5. KAYNAKÇA.....	17

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: İran’da Günlük Koronavirüs Yeni Vaka Sayısı	4
Grafik 2: İran’da Koronavirüs’den Ölen Toplam Kişi Sayısı	5
Grafik 3: İran’ın Yıllık Bazda Dış Ticaret Verileri (1.000 \$).....	10

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: İran’ın İhracatında Ülkelerin Payı (1.000 \$).....	11
Tablo 2: İran’ın İthalatında Ülkelerin Payı (1.000 \$).....	12
Tablo 3: Türkiye’nin İran ile Dış Ticareti (1.000 \$).....	12
Tablo 4: Türkiye’nin İran’a İhracatında İlk 30 Sırada Yer Alan Ürünler (6’lı GTİP Kodlu) (1.000 \$)	13
Tablo 5: Türkiye’nin İran’dan İthalatında İlk 30 Sırada Yer Alan Ürünler (6’lı GTİP Kodlu) (1.000 \$).....	14
Tablo 6: Bursa’nın İran ile Dış Ticareti (\$)	15
Tablo 7: ÖTS’ye Göre Bursa’nın İran ile Dış Ticareti (\$)	16

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği
CDC: Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi
COVID-19 : Korona Virüs Hastalığı – 19
DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü
FATF: Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine İlişkin Mali Çalışma Grubu
GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GTİP: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
IMF: Uluslararası Para Fonu
KDV: Katma Değer Vergisi
ÖTS: Özel Ticaret Sistemi
PMİ: İmalat Sanayi Yöneticileri Endeksi
TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu
vs: vesaire
vb: ve benzeri

1. YENİ NORMAL SONRASI İRAN

1.1. İRAN'DA GENEL DURUM

İran'da karantina tedbirlerinin kaldırılmasıyla beraber vaka sayısı ve can kaybı yükselişe geçti. Sağlık Bakanlığı Sözcüsü Sima Sadat Lari, 20 Haziran günü yaptığı açıklamada son 24 saatte ülke genelinde Kovid-19 nedeniyle 115 kişinin yaşamını yitirdiğini ve 2 bin 322 yeni vaka tespit edildiğini açıkladı. Lari, böylece toplam can kaybının 9 bin 507'ye, vaka sayısının da 202 bin 584'e çıktığını aktardı. Hastalardan 2 bin 842'sinin durumunun ağır olduğunu ifade eden Lari, tedavileri tamamlanan 161 bin 384 kişinin taburcu edildiğini belirtti. Lari, ülkede yapılan toplam test sayısının ise 1 milyon 395 bin 675 olduğunu kaydetti. Sağlık Bakanlığı Sözcüsü ayrıca Huzistan eyaletinin yanı sıra Rezevi Horasanı, Kirmanşah, Doğu ve Batı Azerbaycan, Gülistan ve Kürdistan'ın riskli bölgeler arasında yer aldığını ifade etmiştir.

İran'da Kovid-19'un ilk kez 19 Şubat'ta Kum kentinde tespit edildiği duyurulmuştur.

14 Haziran 2020 tarihinde, Nisan ortasından beri ilk kez ölü sayısı 100'ü aştı. İranlı yetkililer, halkın rehavete kapılmamaları ve sosyal mesafe kurallarına dikkat etmeleri konusunda uyarılarına devam etmektedir.

Başkent Tahran'da halk sosyal mesafe kurallarına uyulmamasından şikayet ederken, sorumsuz davranışların ikinci dalgaya yol açmasından endişe edilmektedir.

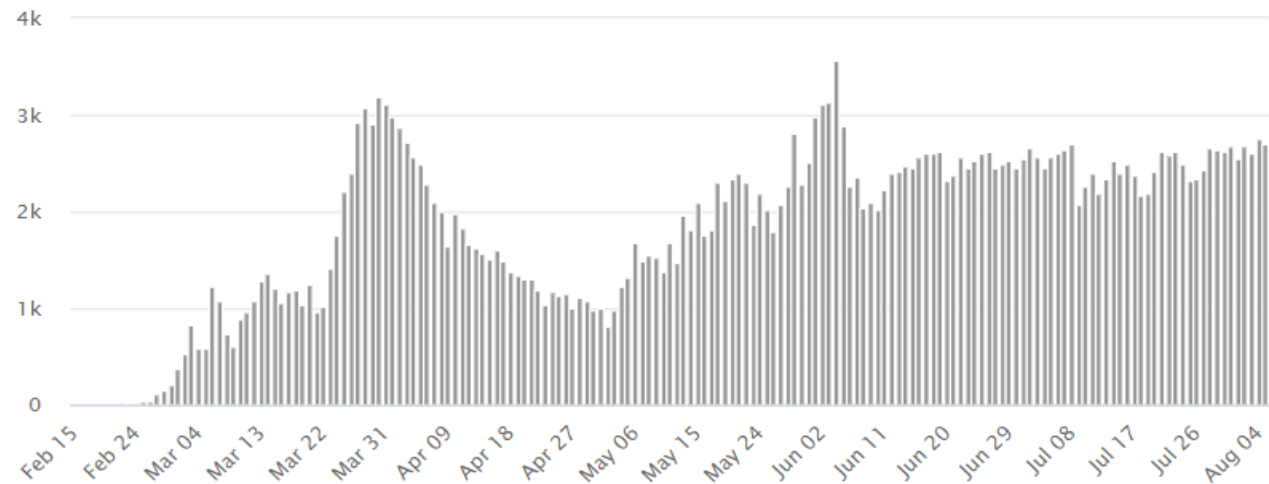
Haziran ayı ile birlikte sosyal mesafe önlemlerinin kaldırdığı İran'da cafe, restoran ve iş merkezleri tekrar açılmıştı. Vakalar artsa da hükümet normalleşme sürecine devam edileceğini duyurdu.

Koronavirüs tehdidinde orta seviyede yer aldığı belirtilen başkent Tahran'da, tiyatro ve sinema salonlarına getirilen yasak da 21 Haziran'da kaldırılmıştı.

Vaka Değerlendirmesi

İlk vakaya 19 Şubat 2020 tarihinde rastlanılan İran'da, toplam vaka sayılarına bakıldığında en çok vakaya sahip ülkeler sıralamasında 11. Sırada yer almaktadır. Salgın süreci, İran vatandaşları için oldukça zorlayıcı geçmektedir. 6 Ağustos 2020 itibarıyla Worldometers'da yayınlanan verilere göre, İran'da COVID-19 kaynaklı toplam vaka sayısı 320.117 kişiye ulaşmıştır. Bu vakalardan 24.678 tanesinin aktif vaka olduğu, salgın nedeniyle ölen toplam kişi sayısının da 17.976 olarak gerçekleştiği belirtilmiştir. 6 Ağustos 2020 tarihi itibarı ile iyileşen toplam hasta sayısı 277.463 olarak kaydedilmiştir.

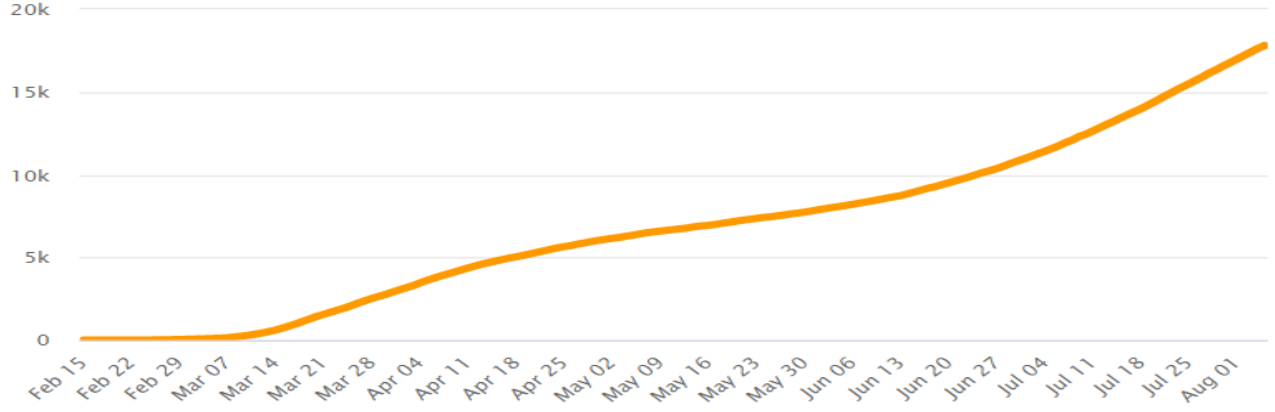
Grafik 1: İran'da Günlük Koronavirüs Yeni Vaka Sayısı

Kaynak: Worldometers

6 Ağustos 2020 tarihine kadar olan süreçte İran'da görülen vaka sayıları ele alındığında 4 Haziran, 3.574 vaka ile birlikte en çok yeni COVID-19 vakasının görüldüğü gün olarak kayıtlara geçmiştir. Bu tarihi 3.186 yeni vaka sayısı ile 30 Mart takip etmiştir. Günlük ölen kişi bakımından ise en yoğun gün 158 ölümün gerçekleştiği 4 Nisan 2020 tarihidir. Süreç baz alındığında vaka artış sayısı, Nisan ayı ortasında doğru hafif bir düşme trendi göstermiştir ancak tedbirlerin kaldırılması ve normal hayata geçiş süreci ile Haziran ortasında aktif vakalar ve ölümler tekrardan artma eğilimi göstermiştir. Bu eğilimden ötürü her ülkeye zor zamanlar yaşatan salgın süreci, İran için çok daha sancılı olmaktadır.

Grafik 2: İran'da Koronavirüs'den Ölen Toplam Kişi Sayısı

Kaynak: Worldometers

1.2. PANDEMİNİN İRAN'A OLUMSUZ ETKİLERİ

Ekonomik ve Siyasal Veriler

İran küresel salgına Çin'den sonra yakalanan ilk ülkelerden birisi olarak ilk aşamada önemli yalpamalar yaşadı ve şu an için ekonomik ve sosyal hayat gerekliliklerinden dolayı herhangi bir kısıtlama yapılmayacağı söylendi. Ancak diğer ülkelerden farklı olarak İran'ın düşünmesi gereken ve en az salgın kadar tahrip edici etkisi bulunan diğer bir faktör ABD yaptırımları. Salgından önceki iki yıl içinde %15 oranında küçülen ülke ekonomisinin 2020 yılında artık daha fazla küçülmeyeceği öngörüldürken, salgınla birlikte güncellenen tahminlere göre bu yıl da ülke ekonomisinde %6'lık bir küçülme bekleniyor. Öte yandan çok sınırlı ve çoğunluklu olarak kaçak yollardan ihraç edebildiği petrol fiyatlarında yaşanan düşüşün de yakın gelecekte ekonomiyi iyice içinden çıkılmaz bir duruma getireceğini söylemek mümkündür.

ABD yaptırımlarının nedeni olarak açıklanan İran'ın davranışlarının değişmesi hedefi şu an itibarıyla tamamen gerçekleşmemiş olsa da bu konuda birtakım değişikliklerin yaşandığı gözlerden kaçmıyor. Bunların başlıcası Tahran'ın ve vekillerinin başlangıçta çok sert karşı çıktıkları Mustafa Kazimi'nin Irak Başbakanlığına yeşil ışık yakmaları ve İran'ın Irak'la olan enerji ve ticaret ilişkilerini sürdürebilmek amacıyla siyasi açıdan hiç hazzetmediği bir Başbakanı kabul etmek zorunda kalmasıdır. Kazimi'nin İran tesirli gruplar konusunda dengeli davranmak mecburiyeti içinde olması bu ismin İyad Allavi'den sonra İran'a en mesafeli Irak Başbakanı olacağı gerçeğini değiştirmiyor. Dolayısıyla Süleymani suikastı öncesinde düşünülemeyecek bu gelişmenin gerçekleşmesinde hava saldırısı kadar İran'ın iyice daralan ekonomik faaliyetlerini koruma isteği de yer alıyor. Benzer şekilde Irak'ın da ekonomik zorluklarla karşı karşıya bulunması ülke yönetiminin ABD ve uluslararası kurumların yardımlarına çok daha bağımlı hale gelmesine neden olacak ve bu durum Bağdat üzerindeki İran etkisinin azalmasında etkili olacaktır.

Adı geçen etkenlerin birleşmesiyle katmerleşen finansal sorunların etkilediği tek alan Irak değil kuşkusuz. Suriye sahasında da son olarak Rami Mahluf olayında görüldüğü üzere artık gizlenemez duruma gelen rejim içi ihtilaflarda temel anlaşmazlık noktasını ekonomik sorunlar oluşturuyor. İç savaşın başından beri

görölmeyen şekilde Suriye para biriminin değeri kaybetmesi, Rusya ve İran'ın eski yardımları sürdüremedikleri gibi kamuoyu önünde artık harcadıkları masrafları talep eden cüretkâr ve tahkiramiz çıkışları, Rus basınındaki sert eleştiriler üzerine Esed'in asli müttefik olarak Rusya'yı değil, İran ve Hizbullah'ı işaret etmesi taşıma suyla değirmenin dönmeyeceğini ve Suriye'deki zoraki ittifakta yolun sonuna gelindiğini gösteriyor. Bu durum Tahran'ın ve partnerlerinin nicelik ve nitelik olarak artış gösteren İsrail saldırıları karşısında neden edilgen kalındığını da açıklıyor zira İsrail ile kapsamlı bir çatışma durumunda Rusya ile zaten zayıflamış bağlar tamamen kopabilir. İran vekil güçler üzerinden olsa bile İsrail'le girişeceği kapsamlı bir çatışmanın son yıllarda bölgede elde ettiği tüm kazanımları yok edebileceğinin farkında ve elindeki araçlarla Trump'ın da sınırsız desteğine sahip olan İsrail'i durduramayacağını bilmektedir.

Son olarak İran'ın yakın gelecekte bölgede nasıl bir rol oynayacağı hususu büyük ölçüde İran-ABD ilişkilerine bağlı gelişecektir. Venezuela'ya gönderilen yakıt tankerlerinin, İran'ın kapsamını arttırdığı nükleer faaliyetlerinin ya da Körfez'deki hasım donanmalardaki bir insan hatasının yol açabileceği muhtemel bir çatışma İran'ı başka bir mecraya iterken korona salgını nedeniyle popülerliği ciddi şekilde azalan Trump'ın Kasım ayındaki seçimleri kaybetmesi ve yerine Demokrat Joe Biden'in seçilmesi İran'ın sorunları tamamen sona erme de farklı gelişmelere yol açabilmektedir.

Dış Ticaret ve Fiyatlar

Salgının dünya ticaretini daraltıcı talep yönlü etkisi gerek küresel ticareti ve gerekse de İran'ın ticari ilişkilerini olumsuz etkileyeceğini söyleyebiliriz. Nitekim IMF ve Dünya Bankasının 2020 küresel ekonomiyle ilgili yaptıkları öngörüler ciddi bir yavaşlamaya işaret etmektedir. ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşı nedeniyle yavaşlayan küresel ticaretin iki ülkenin anlaşması ile olumlu bir yöne evrileceği beklenirken virüs salgını küresel ticaretle ilgili bu beklentileri tersine çevirmiştir.

İran bağlamında salgının ticaret ve fiyatlar üzerine doğrudan etkisi olduğu gözlemlenmektedir. Salgının İran'da yayılma hızının diğer ülkelere göre çok yüksek seyretmesi, komşu ülkelerin başta insan geçişleri olmak üzere mal ticaretiyle ilgili bir dizi tedbir almalarına sebep oldu. Bazı ülkelerin sınır kapılarını kapatması ve ayrıca mal geçişlerinde dahi sıkı tedbirler uygulaması İran dış ticaretini olumsuz etkiledi. Türkiye, Irak, Kuveyt, Gürcistan, Ermenistan, Türkmenistan, Tacikistan, Umman, Bahreyn ve Hindistan gibi ülkelerin İran'la uçuşlarını askıya alması ihracat ve ithalatın gecikmesine ve gerilemesine neden olacaktır. Katar ve Türkmenistan gibi ülkeler İran mallarının sınırdan geçişine izin vermemektedirken sınır kapılarının kapatılması nedeniyle Irak'a gönderilen 200 kamyon emtia sınırdaki bekletilmektedir. Koronavirüs, İran'ın petrol dışı mallarının bölgesel pazarlara ulaşmasını zorlaştıracaktır ve bu kısa vadeli dönemde ülkenin ekonomisi daha büyük sarsıntılara maruz kalacaktır. Bu bağlamda Karayolları Kurumu Uluslararası Taşımacılık Ofisi Genel Müdürü Manocheher Salmanzadeh, koronavirüs nedeniyle İran'ın sadece üç ülke ile sınırının yarı kapalı olduğunu ve ülkenin toplam ticaret hacminde %18 düşüş yaşandığını açıklamıştır.

Zaten yaptırımlar nedeniyle dış ticaretinde ciddi azalma olan İran'ın salgın nedeniyle ticaretinin azalması ve geçtiğimiz günlerde FATF kararının döviz piyasasında yarattığı risk algısı, serbest piyasada riyalın yabancı paralar karşısında hızla değeri kaybetmesine neden olmuştu. Devletin aldığı sert tedbirler neticesinde geçen sene nispeten kontrol altına alınan döviz piyasası, son günlerde yeniden yukarı yönlü bir seyir izlemektedir. Salgınla ilgili risk algısının ilk ortaya çıktığı şubat ayının başında 1 ABD doları serbest piyasada 13.400 Tümen iken 4 Mart itibarıyla 15.400 Tümen düzeyindedir.

Her ne kadar yaptırımlar insani ticareti kapsamasa da İran, ilaç ve tıbbi hizmet ithalatında sorunlar yaşamaktadır. Diğer temel tüketim mallarının teminiyle ilgili sorunlar bu bağlamda öne çıkan diğer hususlardır. Bazı mallarda arzın yetersiz kalması nedeniyle fiyatların astronomik düzeyde arttığı gözlemlenmektedir. Örneğin maske fiyatları son bir haftada 39 kat artarken koyun etinin kilo fiyatı Tahran'da 2 katına çıkmıştır.

İran petrolünün tek müşterisi ve petrol dışı imalatının %25'inin kaynağı olan Çin'in yaptırımlar nedeniyle İran ile 2019 yılında ikili ticaret hacmi 2018'e göre %34 daralma göstermiştir. Bununla birlikte virüsün Çin'den İran'a yayılması ikili ticaret ilişkilerinin olumsuz etkilenmesine sebep oldu. Bu olumsuzluklardan biri de koronavirüs nedeniyle İran ile Çin arasındaki uçuşların askıya alınmasıdır. Otomobil üretimi için bazı parçaları ve ham maddeleri Çin'den ithal eden İran'ın otomobil sektörü de virüsün ortaya çıkmasıyla olumsuz etkilendi. Nitekim gayriresmî veriler İran'ın otomobil üretiminin 20 Ocak ile 21 Şubat Dönemi'nde %30 düşüş gördüğünü belirtmektedir. Yaptırımlar nedeniyle İran'ın 2019 yılındaki toplam ticaret hacmi bir önceki yıla göre %48 daralma göstermiştir. Bununla birlikte koronavirüsün Çin üzerinden İran'a kadar gelmesiyle ikili ticari ilişkiler zarara uğrayabilir ve daralma daha da aşağılarda seyredilebilir. Öyle ki virüsün İran üzerinden Irak'a bulaşması, iki ülkenin ticaret hacminin %26 artış gösterdiği gibi bir dönemde sınır kapılarının kapatılmasına yol açmıştır.

Küresel ekonomideki yavaşlama petrol talebini de azalttı ve petrolün varil fiyatı negatif bir seyir izledi. Nitekim Brent tipi ham petrolün varil fiyatı son 1 ayda 58 dolardan 50 dolara düştü. Yaptırımlar nedeniyle petrol satmakta zorlanan İran için bu da başka bir olumsuzluktur. ABD yaptırımlarına rağmen İran'ın Çin'e çeşitli yollarla ve büyük iskontolarla petrol sattığı bilinmektedir. Virüsün küresel bir yaygınlık göstermesi ve petrol fiyatlarının düşmesine neden olan etkisinin İran'ın petrol gelirlerinde daha da azalmaya sebep olacağını söyleyebiliriz.

Hizmet ve Turizm Sektörü Üzerindeki Etkisi

Ülkede başta hizmet sektörü olmak üzere birçok küçük ölçekli esnafın cirosunda ciddi azalma gözlemlenmiştir. Virüsün tüm eyaletlere yayılması İran'ın dış ticareti gibi turizm sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Vaka ve ölüm sayılarındaki artış, ekonominin kaynağı olarak görülen kutsal ve dinî mekânlara ziyaretlerde aksamalara yol açabileceği düşünülmektedir. İran Ticaret Odası Başkan eski Yardımcısı Pedram Soltani koronavirüsün turizm endüstrisinin restoranlar, sinemalar, alışveriş merkezleri, stadyumlar, ulaşım sektörü, eğlence ve sosyal aktivite gibi çeşitli sektörlerdeki ekonomik faaliyetleri etkilediğini açıklamıştır.

Resmî açıklamalara göre koronavirüs nedeniyle Şiraz'daki yeni yıl tatilleri için otel rezervasyonlarının yaklaşık %80'ini iptal edilirken yine İran'ın en büyük ikinci şehri ve Sekizinci Şii İmam'ın mezarına ev sahipliği yapan Meşhed'e yapılacak Hac ziyaretlerinin de en az %80'i iptal edilmiştir. Bu durum kutsal eyaletlerin ziyaretlerinde ciddi azalmaya ve dolayısıyla ekonomide zarara neden olacaktır. Örneğin İran'da ilk koronavirüs vakalarının görüldüğü Kum eyaletinde düğün salonlarının, otellerin ve restoranların %70'i geçici süreyle kapatılmıştır.

Yurt dışından İran'a turist olarak gelen yolcu sayısında koronavirüsten dolayı bir azalma olacağı öngörülmektedir. Gelecek yıl (İran'da 1399 yani 2020 yılına 20 Mart tarihiyle girecektir) İran'ın komşuları Irak, Lübnan ve Kuveyt gibi ülkelerden Kum ve Meşhed şehirlerine kutsal türbeleri ziyaret eden hacıların sayılarında da azalma yaşanacaktır. İstatistiklere göre 2019 yılında yaklaşık 8 milyon turist İran'ı ziyaret etmişti fakat gelecek yıl bu oranın yarıya düşmesi beklenmektedir.

Nevruz Dönemi, ülkede ekonomik açıdan birçok mal ve hizmet kaleminde talebin arttığı bir dönemdir fakat virüs bu kalemdeki harcamaları da etkileyecektir. Demiryolu Taşımacılığı Derneği Başkanı Mohammed Recebi, koronavirüsün ortaya çıkmasından sonra yaklaşık 25 bin kişinin, ortalama günlük ise 7-8 bin kişinin tren biletlerini iptal ettiklerini açıklamıştır. Tahminine göre Nevruz yolcularının iade edilen biletlerinin önümüzdeki hafta sonuna kadar 200 milyar Tümen'e ulaşması beklenilmektedir. Benzer bir durum otobüs yolcu taşımacılığında da gözlemlenmiştir.

Koronavirüsün ortaya çıkışıyla birlikte İran genelinde restoranlardaki satışlar %30 ila %35 civarında azalmıştır. Virüs salgını okulların, üniversitelerin ve bazı kamu alanlarının kapatılmasına yol açmıştır. İstatistiklere göre

ülkedeki kamu alanların tatil edilmesinin günlük maliyeti 2,458 milyar Tümen (yaklaşık 585,3 milyon dolar) olduğu tahmin edilmektedir.

Borsada İnişli Çıkışlı Dalgalanmalar

İran’da gerek döviz piyasalarında gerekse de diğer finansal piyasalarda risk algısı artış gösterme eğiliminde. Bu piyasalarda “risk algısı”; yapısal, ekonomik, siyasi sorunlardan, ABD yaptırımlarından ve FATF’in kara listesine girilmesi gibi faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörlere son zamanlarda koronavirüs salgını da dâhil olmuştur. Risk algısının artmasıyla Tahran Borsası ve altın ile döviz piyasaları olumsuz bir tablo sergiledi. İran Merkez Bankası açık piyasa işlemleriyle borsa ve döviz kurlarındaki gelişmeleri frenlemeye çalışmaktadır. Merkez Bankasının piyasayı yumuşatmak için açık piyasa işlemleriyle likidite sunması, kısa vadede piyasaların yükselişini durdursa dahi orta ve uzun vadede bu politika enflasyonist baskıyı arttırmanın yanında ekonomik performansı da olumsuz etkileyecektir.

ABD Yaptırımları ve İran’a COVID-19 Kapsamında İlaç ve Tıbbi Malzeme Satışı

Bilindiği üzere, ABD tarafından İran’a yönelik olarak 8 Mayıs 2018 tarihinden itibaren yeniden uygulanmaya başlanan ve 10 Ocak 2020 tarihinde İran’ın “direniş ekonomisi” doktrinini de hedef alarak ileri bir safhaya taşınmış olan ekonomik ambargo, içinde bulunduğumuz küresel COVID-19 Salgını Krizi’nden dolayı (diğer ülkelere de uygulanan ambargolar ile birlikte) uluslararası kamuoyunda daha fazla eleştirikonusu olmaya başlamıştır.

Konu ile ilgili olarak ABD Hazine Bakanlığı Yabancı Varlıklar Kontrol Ofisi (OFAC) 16 Nisan 2020 tarihinde bir duyuru yapmıştır. Söz konusu duyurunun incelenmesinden de görüleceği üzere, duyuruda özetle, ABD’nin ambargo uygulanan ülkelere (İran, Venezuela, Küba, Suriye, Kuzey Kore ve Ukrayna/Rusya) yönelik yaptırımlarının COVID-19 Salgını çerçevesinde bir değerlendirmesi yapılmakta ve İran ile ilgili açıklamalarda mevcut duruma göre belli izinlerle gönderilebilen muhtelif tıbbi malzemeye yönelik izin prosedürünün öncelikli ve hızlandırılmış şekilde ele alınacağı belirtilmekte, konuya ilişkin açıklamalar yapılmaktadır.

Duyuruda ayrıca, İran’da ilaç, tıbbi malzeme, temizlik ve hijyen ürünleri, tıbbi bakım, tıbbi güvenlik, sabunlar da dahil olmak üzere el hijyeni ürünleri, ventilatörler, solunum cihazları, bebek bezleri, kişisel hijyen ürünleri ve ekipmanı, çocuk bakım malzemeleri gibi kalemlerin İran’da tüketilmek üzere üretimi ile iştigal eden kişilerin İran ekonomisinde “imalat” sektöründe değerlendirilmeyeceği ifade edilmektedir (Bilindiği üzere “imalat” sektörü, 10 Ocak 2020 tarihli kararda yer alan 4 sektörden birisidir.)

Duyuruda, 27 Şubat 2020’de İsviçre tarafından hayata geçirilen İsviçre İnsani Ticaret Anlaşması’na da değinilmekte ve anılan mekanizma çerçevesinde finansal kuruluşların gerekli durum analizini (due diligence) yaptırmayı ve bu ticaretin İran rejimi tarafından suistimal edilmemesini taahhüt ettiğinin altı çizilmektedir.

1.3. PANDEMİ SÜRECİNDE İRAN GENELİNDE ALINAN TEDBİRLER

Genel bilgi

25 Mart’ta Başkan Rouhani kısmi bir karantina ilan etti, iki hafta boyunca işletmeleri ve devlet dairelerini kapattı ve farklı şehirler arasındaki seyahati yasakladı. Ancak, salgından kaynaklanan ekonomik zarardan endişe duyan hükümet, kısa bir süre önce, virüsün yayılması açısından düşük veya ortalama bir risk olduğunu düşündüğü işletmelerin adım adım yeniden açılmasını emretmiştir.

Salgın krizinin yönetilmesi konusunda İran başarılı bir performans sergileyemedi. Salgının ilk olarak Kum kentinde ortaya çıkmasından itibaren devletin aldığı kararlar tartışmalara yol açtığı gibi söz konusu kararların uygulanmasında yaşanan aksamalar salgının durdurulmasını zorlaştırdı. İran’ın bu yöndeki başarısızlığında her

ne kadar salgının yeni ortaya çıkması ve nasıl davranacağı henüz tam olarak bilinmeyen bir virüs türü olmasından kaynaklanmış olsa da bunda yönetimin salgınla mücadelede verdiği kararlar da etkisiz değildir. Nitekim ülke içinde bu konuyla ilgili birçok uzman ve muhalif isimlerden tepkiler geldi. Ancak bu konuda İran Parlamentosu Araştırmalar Merkezinin yayımladığı rapor resmî bir merciden gelen bir değerlendirme olması bakımından dikkat çekici olmuştur.

Salgında ikinci dalgayı öngören ve bu konuda uygulanacak birtakım tedbirler öneren söz konusu raporda en çarpıcı bilgiler vaka sayısı ile ilgilidir. Raporda virüsten dolayı hastalananların gerçek sayısının açıklanan rakamların 8 ila 10 kat üstünde olduğu aktarılmıştır ki bu da 700.000 gibi yüksek bir sayıya tekabül etmektedir. Ayrıca virüse karşı risk grubunda olanların sayısı da yaklaşık 45 milyon olarak zikredilmiştir.

Raporda dikkat çeken hususlardan biri de İran'ın salgına karşı aldığı tedbirlere yönelik eleştirilerdir. Nitekim Çin'deki sıkı karantina tedbiri ve Güney Kore'de uygulanan geniş tarama yöntemine değinen rapor, İran'da bu iki yöntemden hiçbirinin gereken şekilde uygulanmadığının altını çizmiştir.

Raporda hastalara yönelik sağlık hizmetlerinin mevcut aşamada "Kabul edilir." durumda olduğu açıklanmıştır. Buna rağmen salgının başlangıç aşamasında hükûmetin krizi yönetme konusunda zayıf bir performans sergilediği vurgulanmıştır. Bu bağlamda salgın başlamadan önce; sağlık kurumlarının yüksek düzeyde hazırlıklı olma, durumla ilgili genelge ve yönergelerin hazırlanıp iletilmesi, kamuoyunun bilgilendirilmesi, virüsün ülkede yayılmasının önlenmesi ve stratejik ürün ve malzemelerin temini konuları yönetimin gösterdiği önemli zafiyetler olarak belirtilmiştir.

Raporda değinilen konuları özetleyecek olursak; İran'ın salgın krizini yönetme noktasında baştaki zafiyetten sonra durumu toparlamaya çalıştığı ancak bu konuda henüz yeterli adımları atamadığı anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra rapor, salgınla ilgili bilgileri paylaşma konusunda hükûmetin yetkili makamlarını yer yer eleştirmekte, söz konusu bilgileri devletin yasama organıyla dahi paylaşmaktan çekindiğini aktarmaktadır. Salgınla mücadele konusunda raporda önerilen konulara bakıldığında ise tüm önerilerin salgının tamamen durdurulmasına yönelik değil hâlâ devam eden ilk dalganın kontrol altına alınması ve sonraki sürecin idare edilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Bu da ilgili hükûmet yetkililerinin de son açıklamalarında dikkat çektiği gibi İran'ın artık salgınla daha uzun bir mücadele sürecine hazırlandığını göstermektedir. Nitekim raporda da sürekli vurgulandığı gibi tarihi çok net olmasa da ikinci dalganın gelmesi kaçınılmazdır.

Geldiğimiz noktada İran özellikle Nevruz tatili nedeniyle sosyal izolasyon konusunda kısmen uygulayabildiği tedbirlerden dolayı salgının yayılma trendinde bir yavaşlama sağlayabilmiştir. Fakat tatilin bitmesi ile Tahran başta olmak üzere birçok şehirde yaşanan yoğunluk ve hükûmetin ekonomik gerekçelerle sosyal izolasyon politikalarını gevşetmesi, sağlık yetkililerin de dile getirdiği gibi bu trendin tekrar hızlanmasına yol açmıştır.

İstihdamla ilgili önlemler

İşsizlik sigortası fonunun kullanımı sağlanmıştır.

Ekonomik teşvik önlemleri

(Örneğin krediler, borç geri ödemeleri moratoryumu...)

- Üç aylık bir süre için hükûmete bağlı vergi ödemeleri Moratoryumu (GSYİH'nin %7'si);
- Etkilenen işletmeler ve korunmasız hanehalkları için sübvansiyonlu krediler (GSYİH'nin %4.4'ü);
- Sağlık sektörü için ekstra finansman (GSYİH'nin %2'si);
- Korunmasız hanehalklarına nakit transferleri (GSYİH'nin %0,3'ü) ve;
- İşsizlik sigortası fonuna destek (GSYİH'nin %0,3'ü) Sukuk tahvilleri ve Ulusal Kalkınma Fonu finansmanın bir kısmını sağlayacaktır.

Salgından etkilenmesine rağmen herhangi bir işçiyi işten çıkarmayan işletmeler için düşük faizli krediler verilmesi planlanmıştır. Hizmet ve üretim işletmeleri için 2 yıllık getiri süresi olan %12 tercihli faiz oranına sahip 75 trilyon Tüman kredi verilmesi planlanmıştır. Aynı zamanda önceki oturumda alınan kararlara göre tahsis edilecek yaklaşık 6 trilyon Tüman kredi verilmesi de planlanmıştır.

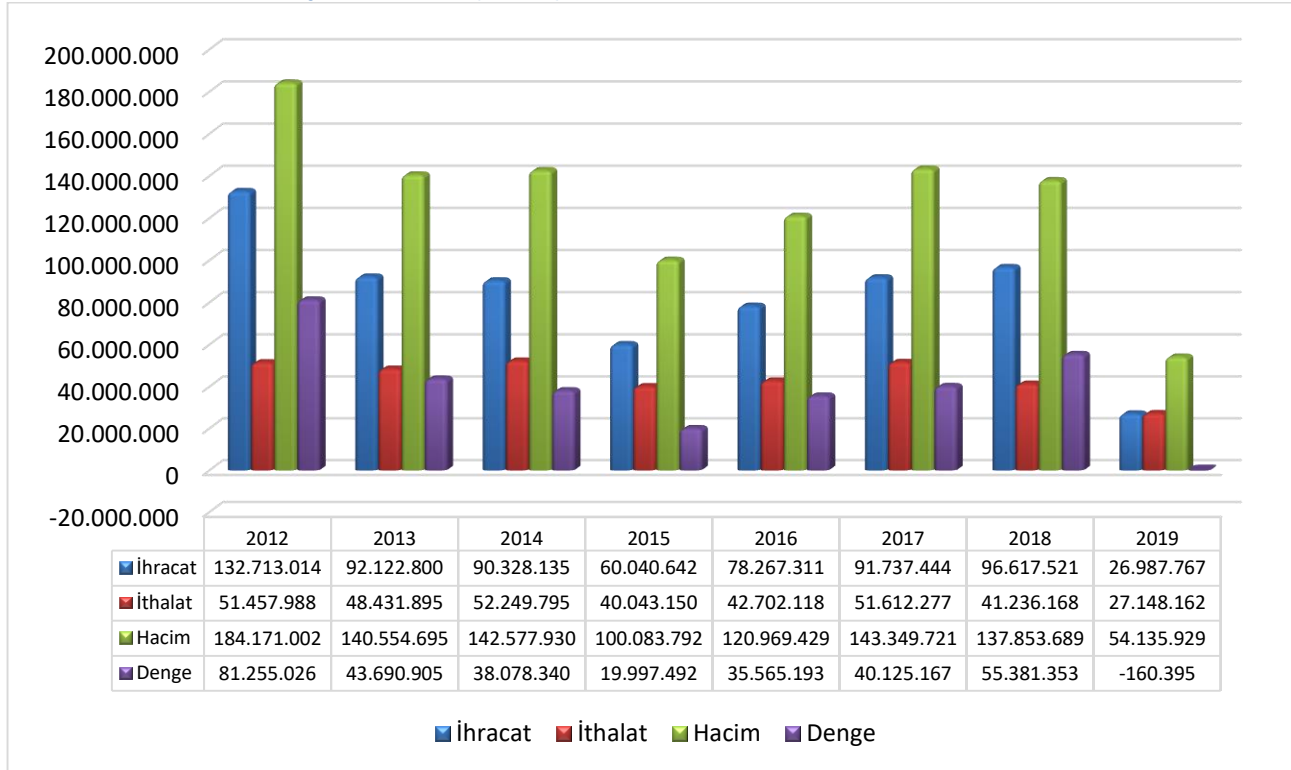
Bunun dışında hükümet, salgın döneminde sağlık harcamalarını arttırdı ve Sağlık Bakanlığına ek finansman sağladı. Ancak görünen o ki Covid-19 salgınının ülkeye etkisi nasıl olursa olsun, İran hükümeti ekonomik ve sosyal endişelerden dolayı normal hayatın devamı konusunda ısrarcı olacak.

2. İRAN PAZARINDA GÜNCEL DURUM

2.1. İRAN'IN DIŞ TİCARET VERİLERİ

Uluslararası Para Fonunun (IMF), ülkelerin 2020 yılı Gayrisafi Yurt İçi Hasıllarını (GSYİH) baz alarak oluşturduğu rapora göre İran, yaklaşık 446 milyar dolarlık GSYİH'sı ile ülkeler sıralamasında 28. sırada yer almaktadır. Dünya genelinde 2019 yılı ihracatçı ülkeler sıralamasında 66. sırada yer alan İran, ithalatçı ülkeler sıralamasında ise 68. sırada yer almaktadır. İran'ın son 8 yıldaki dış ticaret verileri incelendiğinde dış ticaret dengesi bakımından 2019 yılı hariç her zaman dış ticaret fazlası veren bir ekonomiye sahip olduğu görülmektedir. 2012-2016 yılları arasında dengesiz ilerleyen ihracat miktarları, takip eden 2 senede tekrardan artmıştır ancak 2019 yılında yaşanan ekonomik daralma ile son 19 yılın en düşük ihracat rakamına gerilemiştir. Son 8 yılın ithalat rakamları ihracat rakamlarına göre daha dengeli bir görünüme sahip olmasına rağmen, 2019 yılındaki daralmadan o da nasibini almıştır. İran'ın geçtiğimiz yıllarda ortalama 140 milyar dolardan oluşan dış ticaret hacmi günümüzde 55 milyar dolarlarda seyir etmektedir. İran, çok uzun yıllar sonra ilk defa 2019 yılında dış ticaret açığı vermiştir bu açık yaklaşık 160 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 3: İran'ın Yıllık Bazda Dış Ticaret Verileri (1.000 \$)

Kaynak: Trade Map, 2012-2019

Tahran Ticaret Odasının Mayıs ayında yaptığı açıklamada 2020 yılının ilk 3 ayında İran ve Türkiye arasındaki ticaret değerinin %70 daraldığı belirtilmiştir.

Haberde Türkiye'nin 2019 yılının başında İran'ın en önemli ticari ortaklarından biri olduğu ancak 2020 yılının ilk 3 ayına ticaret hacminin bir önceki yılın aynı dönemine göre %70 azalışa 645 milyon Dolar olduğu ifade edilmiştir. İran'ın Türkiye'ye ihracatının 2020 yılının ilk 3 ayında 270 milyon Dolar olduğu ve bu azalmanın en önemli sebebinin petrol ürünleri ihracatına uygulanan kısıtlamalar olduğu belirtilmiştir.

İstatistiklere göre 2018 yılında İran ile Türkiye arasındaki dış ticarete, 1,2 milyar Dolarının petrol ürünleri ihracatının katkısıyla, İran 1 milyar Dolar ticaret fazlası vermektedirken bu denge 2020 yılının ilk çeyreğinde Türkiye lehine değişmiştir.

Öte yandan, Türkiye'nin İran'a ihracatı 2020 yılının ilk 3 ayında 2019'un aynı dönemine göre %35 daralmış ve 376 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu düşüşte tütün, plastik ürünleri ve kağıtın mallarının ihracatında yaşanan düşüş önemli pay sahibi olmuştur.

Covid-19 salgınından sonra iki ülkenin sınır kapılarını kapatması dış ticaret hacmindeki daralmada önemli bir rol oynamıştır.

2.2. İRAN'IN DIŞ TİCARETİNDE PAZAR PAYINA SAHİP ÜLKELER

Son 3 yılda İran'ın ihracat gerçekleştirdiği ülkeler incelendiğinde en önemli ihracat ortağının %49,66 pay ile Çin ve Diğer Asya ülkelerinin olduğu görülmektedir. 2. sırada %15,15 pay ile Hindistan ve 3. Sırada %11,49 pay ile Türkiye yer almaktadır.

Tablo 1: İran'ın ihracatında Ülkelerin Payı (1.000 \$)

ÜLKE	2017	2018	2019	2019 Yılı Pay Dağılımı
DÜNYA	68.752.562	75.039.662	26.987.767	%100
ÇİN VE DİĞER ASYA ÜLKELERİ	18.544.260	21.098.883	13.401.559	%49,66
HİNDİSTAN	11.084.449	14.778.965	4.089.616	%15,15
TÜRKİYE	7.492.104	6.931.258	3.100.087	%11,49
KORE CUMHURİYETİ	8.013.842	4.091.022	2.134.329	%7,91
JAPONYA	3.574.223	3.452.657	1.164.593	%4,32
AZERBEYCAN	239.706	414.764	452.628	%1,68
RUSYA FEDERASYONU	392.167	533.138	391.357	%1,45
ERMENİSTAN	174.489	269.199	324.485	%1,20
TAYLAND	529.630	725.388	296.462	%1,10
ALMANYA	467.787	520.650	231.280	%0,86
GÜRCİSTAN	102.387	168.112	187.071	%0,69
İTALYA	3.803.401	3.456.395	173.377	%0,64

Kaynak: Trade Map, 2017-2019 *2019 yansımaya verileri

Son 3 yılda İran'ın ithalat gerçekleştirdiği ülkeler incelendiğinde en önemli ithalat ortağının %35,4 pay ile Çin olduğu görülmektedir. Çin'in ardından %14,73 ile Hindistan ve %8,34 ile ülkemiz yer almaktadır.

Tablo 2: İran'ın İthalatında Ülkelerin Payı (1.000 \$)

ÜLKE	2017	2018	2019	2019 Yılı Pay Dağılımı
DÜNYA	223.972.682	210.230.677	181.429.809	%100
ÇİN	18.642.027	14.008.984	9.608.726	%35,39
HİNDİSTAN	2.597.498	2.851.233	3.998.958	%14,73
TÜRKİYE	3.259.270	2.392.949	2.263.251	%8,34
BREZİLYA	2.559.657	2.267.926	2.209.599	%8,14
ALMANYA	3.364.853	3.186.742	1.695.708	%6,25
RUSYA FEDERASYONU	1.314.796	1.207.811	1.197.541	%4,41
İTALYA	1.965.682	1.989.563	938.318	%3,46
HOLLANDA	1.206.982	845.644	541.767	%2,00
MALEZYA	757.500	691.459	431.846	%1,59
FRANSA	1.695.340	1.025.816	420.470	%1,55
ARJANTİN	446.983	381.653	379.254	%1,40
İSVİÇRE	544.588	480.102	332.871	%1,23

*Kaynak: Trade Map, 2017-2019 *2019 yansıma verileri*

3. İRAN'IN TÜRKİYE İLE DIŞ TİCARET VERİLERİ

Türkiye ve İran arasındaki Son 3 yıla ait dış ticarete verileri incelendiğinde ithalat açığı gerçekleştiği görülmektedir. İhracatımızın giderek azaldığı buna paralel olarak ithalat da azalmalar yaşandığı görülmüştür. 2017 yılında 3,2 milyar dolar olarak gerçekleşen ihracatımız 2018 yılında 2,3 milyar dolara düşmüştür. 2018 yılında 6,9 milyar dolar olan ithalatımız %55 oranında düşüşle 5,3 milyar dolara gerilemiştir. Dış ticaret dengesi, 2019 yılında 836 milyon dolar ithalat açığı verilmiştir. Dış ticaret hacmi ise 2018 yılında 9,3 milyar dolar civarındayken 2019 yılına gelindiğinde 5,3 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3: Türkiye'nin İran ile Dış Ticareti (1.000 \$)

YIL	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2017	3.259.270	7.492.104	10.751.374	-4.232.834
2018	2.392.949	6.931.258	9.324.207	-4.538.309
2019	2.263.251	3.100.087	5.363.338	-836.836

Kaynak: TradeMap

Türkiye'nin İran'a gerçekleştirdiği ihracatında ilk 30 sırada yer alan ürünler 6'lı GTİP koduyla aşağıdaki tabloda yer almaktadır. 2019 yılında toplam gerçekleşen 2,2 milyar dolarlık ithalatın 100 milyon dolarını 240319 GTİP kodlu "İçilen Tütün; Herhangi Bir Oranda Tütün Yerine Geçen Maddeleri İçersin İçermesin (Nargile Tütünleri Hariç)" ürün oluşturmaktadır. İkinci sırada 481159 GTİP kodlu " Kağıt veya karton esaslı yer kaplamaları (ölçüsüne göre kesilmiş olsun olmasın)" ürün 59 milyon dolarlık ihracat hacmiyle yer almaktadır.

Tablo 4: Türkiye'nin İran'a ihracatında İlk 30 Sırada Yer Alan Ürünler (6'lı GTİP Kodlu) (1.000 \$)

GTİP	Ürün Açıklaması	2017	2018	2019
	Tüm ürünler	3.259.270	2.392.949	2.263.251
240319	<i>İçilen Tütün; Herhangi Bir Oranda Tütün Yerine Geçen Maddeleri İçersin İçermesin (Nargile Tütünleri Hariç)</i>	64.269	94.330	100.137
481159	<i>Kağıt veya karton esaslı yer kaplamaları (ölçüsüne göre kesilmiş olsun olmasın)</i>	32.605	32.203	59.540
260800	<i>Çinko Cevherleri ve Zenginleştirilmiş Çinko Cevherleri</i>	71.484	71.966	54.894
961900	<i>Hijyenik havlular ve tamponlar, bebek bezleri ve benzeri hijyenik eşya (hangi maddeden olursa olsun):</i>	56.838	83.356	48.864
570242	<i>Dokunmuş Halılar Ve Tekstilden Diğer Yer Kaplamaları; Hazır Eşya Halinde Olanlar, Sentetik Ve Suni Liflerden</i>	25.576	37.917	44.051
610910	<i>Tişörtler, fanılar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme veya kroşe)</i>	11.628	11.146	41.477
870899	<i>On veya daha fazla kişinin taşınması için traktörler, motorlu taşıtlar için parça ve aksesuarlar, ...</i>	34.176	13.066	39.124
441114	<i>Orta yoğunlukta lif levha > 9 mm</i>	116.774	52.421	28.383
150710	<i>Soya yağı ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, fakat kimyasal olarak değiştirilmemiş)</i>	0	0	25.198
871690	<i>Römorklar ve yarı römorklar; hareket ettirici tertibatı bulunmayan diğer taşıtlar; bunların aksam ve parçaları:</i>	18.369	15.309	24.495
620422	<i>Kadın Veya Kız Çocuklar İçin Elbiseler (Pamuktan)</i>	277	14.401	23.810
180500	<i>Kakao Tozu (İlave Şeker Veya Diğer Tatlandırıcı Maddeler İçermeyenler)</i>	14.279	19.395	22.257
481092	<i>Çok Katlı Kağıt Ve Kartonlar; Kaolin Vb. Sıvanmış</i>	393	167	19.304
481920	<i>Oluklu olmayan kağıt veya kartondan katlanabilir kutular ve mahfazalar:</i>	18.531	24.745	19.161
390690	<i>Akrilik polimerler (ilk şekillerde)</i>	7.335	13.797	16.188
550932	<i>Sentetik devamsız liflerden iplikler (dikiş ipliği hariç) (perakende olarak satılacak hale getirilmemiş)</i>	87.371	19.902	16.093
330210	<i>Yiyecek ve içecek sanayiinde kullanılan türden olanlar</i>	11.515	13.686	15.513
620442	<i>Kadın Veya Kız Çocuklar İçin Elbiseler (Pamuktan)</i>	3.304	3.983	15.454
180400	<i>Kakao Yağı (Katı, Sıvı)</i>	6.586	7.777	15.078
560313	<i>Dokunmamış mensucat (emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya, lamine edilmiş olsun olmasın)</i>	14.149	13.856	13.630
843131	<i>Asansörler, Skipli Asansörler Veya Yürüyen Merdivenlere Ait Aksam Ve Parçalar</i>	13.685	11.160	13.416
390950	<i>- Poliüretanlar</i>	11.784	10.203	12.983
391620	<i>Plastikten mamul, enine kesitin en geniş yeri 1 mm.yi geçen, monofiller, ince ve kalın çubuklar ve profiller (yüzeyi işlenmiş, olsun olmasın fakat daha ileri bir işlem görmemiş):</i>	9.181	10.741	12.542
401120	<i>Kauçuktan yeni dış lastikler:</i>	3.251	1.189	12.478

854449	<i>Diğer Elektrik İletkenleri voltaj <= 1.000 V</i>	4.125	3.837	12.373
840999	<i>Dizel Motorlara Ait Aksam ve Parçalar</i>	29.139	8.569	12.321
390720	<i>Diğer polietilerler</i>	7.542	3.920	12.304
330290	<i>Sanayiide hammadde olarak kullanılan koku veren maddelerin karışımları ve esaslı bu maddelerin bir veya daha fazlası olan karışımlar</i>	8.085	6.499	11.729
392590	<i>Tarihinin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan plastiklerden inşaat malzemeleri</i>	3.915	16.713	11.592
392010	<i>Etilen polimerlerinden olanlar</i>	7.318	8.485	11.350

Kaynak: TradeMap

Türkiye'nin İran'dan gerçekleştirdiği ithalatı ilk 30 sırada yer alan ürünler 6'lı GTİP koduyla aşağıdaki tabloda yer almaktadır. 2019 yılında toplam gerçekleşen 3,1 milyar dolarlık ithalatın 152 milyon dolarını 790112 GTİP kodlu "Alaşımsız Çinko; Ağırlık itibariyle % 99,99'dan az çinko içerenler" ürün oluşturmaktadır. İkinci sırada 390120 GTİP kodlu "Özgül kütlesi 0,94 veya daha fazla olan polietilen" ürün 96 milyon dolarlık ithalat hacmiyle yer almaktadır.

Tablo 5: Türkiye'nin İran'dan İthalatında İlk 30 Sırada Yer Alan Ürünler (6'lı GTİP Kodlu) (1.000 \$)

GTİP	Ürün Açıklaması	2017	2018	2019
	Tüm ürünler	7.492.104	6.931.258	3.100.087
790112	<i>Alaşımsız Çinko; Ağırlık itibariyle % 99,99'dan az çinko içerenler</i>	205.682	184.030	152.481
390120	<i>Özgül kütlesi 0,94 veya daha fazla olan polietilen</i>	152.655	169.919	96.819
760110	<i>İşlenmemiş alüminyum</i>	134.497	130.981	72.033
390110	<i>Özgül kütlesi 0,94'ten az olan polietilen:</i>	117.856	81.763	67.299
740819	<i>Rafine edilmiş bakırdan olanlar</i>	43	12.885	54.390
271320	<i>Petrol bitümeni</i>	21.306	66.167	54.230
721420	<i>Haddelme işlemi sırasında üzerlerinde çentikler, yivler, oluklar veya diğer şekil bozuklukları bulunanlar veya haddelme işleminden sonra burulmuş olanlar</i>	0	17.778	49.660
390210	<i>Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)</i>	124.262	93.818	46.337
740311	<i>Katotlar ve katot parçaları</i>	2.979	4.929	46.242
740400	<i>Bakır döküntü ve hurdaları</i>	32.593	12.446	45.075
720221	<i>Ağırlık itibariyle % 55' den fazla silisyum içerenler</i>	6.422	12.866	27.359
741110	<i>Rafine edilmiş bakırdan olanlar</i>	6.282	13.373	16.310
271290	<i>Vazelin; parafin; mikro-kristal bünyeli petrol mumu, yağlı mum, ozokerit, linyit mumu, turba mumu, diğer mineral mumlar, sentez veya diğer işlemlerle elde edilen benzeri ürünler (renklendirilmiş olsun olmasın)</i>	15.155	16.992	15.964
381700	<i>Lineer alkilbenzen</i>	11.178	10.179	14.132
390319	<i>Stiren polimerleri (ilk şekillerde)</i>	55.663	46.372	11.844

760200	Aluminyum döküntü ve hurdaları	3.086	13.953	11.110
540233	Sentetik filament iplikleri (dikiş ipliği hariç)	5.474	18.891	10.825
700529	Float cam ve yüzeyi taşlanmış veya parlatılmış cam	3.902	2.356	10.587
720310	Demir Cevherinin Doğrudan İndirgenmesiyle Elde Edilen Demirli Ürünler	0	19	10.293
720270	Ferro-Molibden	8.144	11.786	10.017
711319	Diğer kıymetli metallere olanlar (kıymetli metallerle kaplanmış veya yaldızlanmış olsun olmasın)	0	201	8.577
291735	Polikarboksilik asitler, bunların anhidritleri, halojenürleri, peroksitleri ve peroksiasitleri; bunların halojenlenmiş, sülfolanmış, nitrolanmış veya nitrozolanmış türevleri	6.297	427	7.035
281511	Sodyum Hidroksit (Kostik Soda); Katı Halde	5.528	5.347	6.537
390410	Emülsiyon poli(vinil klorür) (E-PVC)	7.199	132	4.938
722840	Diğer çubuklar (sadece dövülmüş)	6.767	4.601	4.734
280300	Karbon [karbon karaları (carbon blacks) ve tarifenin başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan diğer şekillerdeki karbon]	11.208	9.135	4.634
392010	Plastiklerden diğer plakalar, levhalar, filmler, folyo ve şeritler (gözeneksiz) (diğer maddelerle takviye edilmemiş, tabaka tabaka tertiplenmemiş veya benzeri şekillerde birleştirilmemiş, mesnetsiz)	1.878	2.571	4.327
080212	Diğer sert kabuklu meyvalar (taze veya kurutulmuş)(kabuğu çıkarılmış veya soyulmuş olsun olmasın)	16.831	532	4.301
400220	Sentetik kauçuk veya sıvı yağlardan üretilen taklit kauçuk (ilk şekillerde veya levha, tabaka, şerit halinde)	3.564	5.270	3.906
870893	Debriyajlar ve bunların aksam ve parçaları	5.840	5.075	3.818

Kaynak: TradeMap

4. BURSA İLİNİN İRAN İLE DIŞ TİCARETİ

Bursa ili Türkiye'nin en önemli sanayi kentlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nüfus açısından Türkiye'nin dördüncü büyük kenti olan Bursa, Türkiye'nin dış ticaretinde önemli bir paya sahiptir. 2019 yılında 171 milyar dolar olarak gerçekleşen Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık %6'sı 10,5 milyar dolar olarak Bursa ilinden gerçekleşmiştir.

Son 3 yıla ait İran ve Bursa ili arasındaki dış ticarete ait TÜİK verileri incelendiğinde son yıllarda ilimizin her zaman dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. Bursa ilinin 2019 yılında İran ile yaptığı ihracat 2018 yılına kıyasla %23,1 azalarak 63,7 milyon dolara düşerken, ithalat %69 azalarak 18,2 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret hacmi 2019 yılında 82 milyona yaklaşmıştır.

Tablo 6: Bursa'nın İran ile Dış Ticareti (\$)

YIL	İHRACAT	İTHALAT	HACİM	DENGE
2017	129.392.195	37.398.645	166.790.840	91.993.550
2018	82.866.459	60.455.454	143.321.913	22.411.005
2019	63.793.411	18.205.551	81.998.962	45.587.860

Kaynak: TÜİK

Türkiye'nin Nisan ayı ihracatı incelendiğinde Bursa'dan İran'a gerçekleştirilen ihracat 3,24 milyon dolar iken, 2020 yılının aynı döneminde 705 bin dolara gerilemiştir. İran'da görülen COVID-19 kaynaklı pazar ve talep daralmaları ile sınırlardaki karantina önlemlerinin sebep olduğu ihracat düşüşü, 2,5 milyon dolara tekabül eden -%78.27 oranında gerçekleşmiştir. Bursa'nın İran'dan yaptığı ithalat ele alındığında ise, ihracata kıyasla daha büyük oranda düşüş gözlemlendiği (%-98,96'lık) ve 2019 yılı Nisan ayındaki 2,72 milyonluk ithalat değerinin 2020 yılı Nisan ayında yaklaşık 28 bin dolara gerilediği görülmektedir.

Öte yandan 6 aylık toplama bakıldığında 2019 yılı Ocak-Haziran aylarında Bursa ilinden İran'a gerçekleşen yaklaşık 25 milyon dolarlık ihracat, 2020 yılında %15,9'luk bir düşüşle 21 milyon dolara kadar düşmüştür. Bu düşüşün en büyük sebebi, İran'da salgından kaynaklanan finansal problemlerin Şubat sonundan itibaren kendisini göstermesidir. İran'ın yaşadığı salgın süreci göz önüne alındığında, Haziran ayında bir toparlanma yaşandığı görülmüş ve 2019 yılına göre %113,55'lik bir artışla gerçekleşen ihracat 7,2 milyon dolar olmuştur.

Tablo 7: ÖTS'ye Göre Bursa'nın İran ile Dış Ticareti (\$)

	İhracat		Değişim Oranı (%)	İthalat		Değişim Oranı (%)
	2019	2020		2019	2020	
Ocak	3.621.162	6.852.481	89,23	2.126.184	1.542.030	-27,47
Şubat	4.053.685	5.736.290	41,51	3.500.250	1.590.880	-54,54
Mart	4.017.213	320.786	-92,01	2.902.734	262.052	-90,97
Nisan	3.244.163	705.110	-78,27	2.729.542	28.270	-98,96
Mayıs	6.712.914	203.188	-96,97	1.875.951	99.618	-94,68
Haziran	3.390.108	7.239.672	113,55	1.192.789	96.082	-91,94
6 Aylık Toplam	25.039.245	21.057.527	-15,9	14.327.450	3.618.932	-74,74

Kaynak: TÜİK

5. KAYNAKÇA

1. Vikipedi Özgür Ansiklopedi – www.wikipedia.org
2. Worldometers – www.worldometers.com
3. Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi – <https://www.ecdc.europa.eu/>
4. T.C. Ticaret Bakanlığı Bilgi Sistemi – www.ticaret.gov.tr
5. Türkiye İstatistik Kurumu – www.tuik.gov.tr
6. Trademap – www.trademap.org
7. Statista – <https://www.statista.com/>
8. Dünya Bankası – www.worldbank.org
9. Sözcü Gazetesi – www.sözcü.com.tr
10. 2020 KPMG International Cooperative
11. Bourse and Bazaar - www.bourseandbazaar.com/china-iran-trade-reports/2020/5/20/china-iran-trade-report-april-2020
12. İSNA Haber Ajansı - 15 Mayıs 2020
13. İran Araştırmaları Merkezi (İRAM)
14. Sabah Gazetesi - www.sabah.com.tr/yazarlar/perspektif/hakki-uygur/2020/05/23/covid-19-sonrasi-iranin-bolgesel-politikasi
15. Anadolu Ajansı - www.aa.com.tr/tr/dunya/kovid-19-iranin-orta-dogu-politikasini-vurdu/1864735
16. İran İslam Cumhuriyeti İslam Parlamentosu Araştırma Merkezi- (Koronavirüs Salgını Hakkında Rapor)- <https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1494113>